

VIRKSOMHETSPLAN

FOR KARUSELLEN BARNEHAGE

2019– 2024

INNHold

1.0	INFORMASJON OM BARNEHAGEN	s.4
1.1	Hva er en virksomhetsplan	s.4
1.2	Rammebetingelser for driften	s.4
1.3	Økonomi	s.4
1.3	Barnehageloven, rammeplan og formål for barnehagen	s.4-5
1.4	Rammeplan for barnehager (2017)	s.5
1.6	Barnehagens egne formål	s. 5
2.0	BARNEHAGEN SOM PEDAGOGISK VIRKSOMHET	s.5
2.1	Planlegging	s.5
2.2	Verdigrunnlaget i barnehagen	s.5-6
2.3	Danning	s.6
2.4	Omsorg	s.7
2.5	Lek og læring	s.7-8
2.6	Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet	s.8
2.7	Mangfold og gjensidig respekt	s.8
3.0	STYRINGSORGAN OG DEN DAGLIGE DRIFTEN	s.9
3.1	Barnehagens styre	s.9
3.2	Samarbeidsutvalg, foreldreråd og foreldres medvirkning	s.9
3.3	Foreldremøter	s.9
3.4	Foreldresamtaler	s.9-10
3.5	Dugnad	s.10
3.6	Personalgruppen	s.10
4.0	PRAKTISKE OPPLYSNINGER	s.10
4.1	Henting / bringing	s.10
4.2	Klær og sko	s.10-11
4.3	Beskjeder	s.11
4.4	Fødselsdager	s.11
5.0	SAMARBEIDSPARTNERE UTENFOR BARNEHAGEN	s.12
5.1	Pedagogisk psykologisk senter (PPS)	s.12
5.2	Barnevernstjenesten	s.12
5.3	Helsestasjonen	s.12
5.4	Bergen legevakt	s.12
5.5	Øvingsopplæring i barnehagen	s.12
6.0	MÅL FOR ARBEIDET I BARNEHAGEN	S.12
6.1	Hovedmål og pedagogisk forankring	s.12-13
6.2	Mål for barnas utbytte av oppholdet i barnehagen	s.13-14
6.3	Hvordan vi arbeid med omsorgs- og oppdrageroppgaver	s.14
6.4	Hvordan vi tilrettelegger for barns lek, læring og medvirkning	s.14-16
6.5	Måltider og måltidets sosiale og pedagogisk funksjon	s.16-17

7.0	OVERGANGER	s.17
7.1	Når barnet begynner i barnehagen	s.17
7.2	Overganger innad i barnehagen	s.17
7.3	Overgang mellom barnehage og skole	s.17-18
8.0	METODIKK – FAGOMRÅDENE – ÅRSPLANEN	s.18
8.1	Kommunikasjon, språk og tekst	s.18-19
8.2	Kropp, bevegelse, mat og helse	s.19-20
8.3	Kunst, kultur og kreativitet	s.20
8.4	Natur, miljø og teknologi	s.20-21
8.5	Etikk, religion og filosofi	s.21
8.6	Nærmiljø og samfunn	s.21-22
8.7	Antall, rom og form	s.22
8.8	Mål og progresjon iht fagområdene i aldersgruppene	s.23-24
9.0	PROGRESJON	s.25
10.0	DOKUMENTASJON OG VURDERING	s.25
10.1	Pedagogisk dokumentasjon	s.25-26
10.2	Vurderingspraksis	s.26-30
11.0	FORELDRESAMARBEID	s.30
12.0	PERSONALSAMARBEID	s.30-31
13.0	KOMPETANSEUTVIKLING FOR PERSONALET	s.31

1. INFORMASJON OM BARNEHAGE

1.1 Hva er en virksomhetsplan

Virksomhetsplanen er en langtidsplan og et arbeidsdokument for personalet som dokumenterer barnehagens pedagogiske valg og begrunnelser. Virksomhetsplanen inneholder informasjon om hvordan Karusellen barnehage arbeider med omsorg, danning, lek og læring for å fremme barnas utvikling i samarbeid med barnas hjem. Den gir informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til eier, foreldre, barnehagens samarbeidspartnere, kommunen, og andre interesserte. Den er utgangspunkt for barn og foreldres mulighet til å påvirke innholdet i barnehagen, og den er grunnlag for kommunens tilsyn.

Virksomhetsplanen må derfor alltid sees i sammenheng med barnehagens årsplan (aktivitetsplan) som gis ut i januar hvert år.

Arbeidet med virksomhetsplanen inkludert årsplan ser vi på som en kontinuerlig prosess som innebærer tilpassning til nye ideer, ny kunnskap og nye emner i samsvar med de intensjoner som ligger til grunn for pedagogisk arbeid i barnehagen ifølge rammeplan for barnehager, og i lov om barnehager.

Virksomhetsplanen og årsplanen fastsettes av barnehagens samarbeidsutvalg.

Vi tar derfor forbehold om endringer i planen.

1.2 Rammebetingelser for driften

Virksomheten er styrt av en del betingelser vi må forholde oss til. Det gjelder;

- * Lov om barnehager
- * Rammeplan for barnehager
- * Økonomi
- * bemanning
- * Barnegruppen
- * Fysiske miljø inne og ute
- * Nærmiljøet

1.3 Økonomi.

Barnehagen er privat foreldre eiet AS.

Barnehagen mottar offentlig støtte og er med i samordnet opptak i Bergen kommune. Barnehagen har egne vedtekter som orienterer om opptakskrets og kriterier.

Barnehagen har en ordning med mat / turpenger der foreldre betaler inn en fast sum hver måned sammen med betalingen for plassen. Pengene går til å dekke kostnader ved måltidenene i barnehagen; frokost, lunsj, ettermiddagsmat, frukt og grønnsaker, baking, kjøkkenpersonell, samt turer, teater o.l

1.4 Barnehageloven, rammeplan og formål og verdigrunnlag for barnehagen.

Lov om barnehager med forskrifter gir hovedrammen for virksomheten i barnehagen. Formålet med loven er;

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

1.5 Rammeplan for barnehager (2017) Rammeplanen gir retningslinjer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver, og redegjør for barnehagens samfunnsmandat. Målet med rammeplanen er å gi styrer, pedagogiske ledere og det øvrige personalet en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet.

1.6 Barnehagens egne formål er å drive en barnehage med høyt faglig og pedagogisk innhold hvor hensynet til «barnets beste» er grunnleggende. Dette innebærer blant annet at de voksne skal ha respekt for barnet i sin grunnholdning og la barnets perspektiv gjennomsyre arbeidet og være tilstede i barnets liv som engasjerte og involverte voksne både kognitivt og emosjonelt. Naturfaglige tema, miljø og "uteaktiviteter" med fysisk fostring står sentralt i tilbudet.

2.0 BARNEHAGEN SOM PEDAGOGISK VIRKSOMHET

2.1 Planlegging Barnehagen er en pedagogisk virksomhet som skal planlegges. Planlegging tar utgangspunkt i barnehagens overordnede mål, rammeplan og lov for barnehager. Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk i det pedagogiske arbeidet. Planleggingen baseres på kunnskap om barns utvikling og læring individuelt og i gruppe, observasjoner, dokumentasjon, refleksjon og systematisk vurdering og på samtaler med barn og foreldre.

I Karusellen barnehage betyr dette at:

- Barnehagen har 5 planleggingsdager fordelt ut året.
- Planene er viktige arbeidsredskap for personalet og informasjon til foreldre.
- Foreldrene har mulighet til å delta aktivt i planlegging av barnehagens innhold.
- Barna deltar i planleggingsarbeidet med direkte innspill i om hva de liker å foreta seg i barnehagen, ved at de uttrykker seg på andre måter. (barns medvirkning og medbestemmelse)
- Sikre barna best mulig tilpassing av barnehage tilbudet
- Observere hvordan barn lærer og uttrykker seg
- Observere barns fysiske og psykiske utvikling

2.2 Verdigrunnlaget i barnehagen «Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi».

«Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Dette er et overordnet prinsipp som gjelder for all barnehagevirksomhet»

I Karusellen barnehage skal verdigrunnlag formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Barndommen har egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling.

Å møte barnas behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen. Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling og livsmestring og helse.

Barnehagen har også en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn. Barnehagen skal legge grunnlag for barnas evne til å tenke kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Barna skal gjøre erfaringer med å gi omsorg og ta vare på omgivelsene og naturen.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Beslutningsprosesser hvor barnets beste er grunnleggende for avgjørelser.
- Barn – og foreldre medvirker og medbestemmer gjennom nært samarbeid (foreldre er medeiere av barnehagen og aktiv i viktige beslutninger på vegne av barna, foreldre og ansatte)
- Utvidet tilvenningsprogram med tilknytnings-primærkontakt
- Delta i barnehagens fellesskap
- Holdninger som motvirker diskriminering og fremmer nestekjærlighet
- Psykologisk førstehjelpsprogram: Grønne tanker, glade barn
- Tilknytning til nærmiljøet og samarbeid på tvers av institusjoner og kulturtilbud
- «Urban dyrking» - nærmiljøprosjekt

2.3 DANNING «Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i et demokratisk fellesskap. Barnehagen skal fremme samhold og solidaritet samtidig som individuelle uttrykk og handlinger skal verdsettes og følges opp. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. Barnehagen skal bidra til å fremme barnas tilhørighet til samfunnet, natur og kultur.

I barnehagen skal barna få delta i beslutningsprosesser og utvikling av felles innhold. Barna skal støttes i å uttrykke synspunkter og skape mening i den verden de er en del av. Gjennom samspill, dialog, lek og utforskning skal barnehagen bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse, slik at de kan bidra til endringer» (rammeplanen s. 21). I barnehagen vil barna møte samfunnets sosiale regler, samhold og solidaritet. I samsvar med barnehagens verdigrunnlag arbeider vi med å fremme barna sin sosiale kompetanse slik at de utvikler sin innlevelse og forståelse for andre sine reaksjoner, uttrykksmåter, grenser og behov.

I Karusellen barnehage betyr dette at personalet skal:

- Tilrettelegge for meningsfulle opplevelser og støtte barnas identitetsutvikling og positive selvforståelse
- Synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver i fellesskapet
- Synliggjøre og fremheve mangfold og ulikhet som grunnlag for opplevelser, utforskning og læring
- Være gode rollemodeller som reflekterer over sine verdier og holdninger

- Vi lar barn få erfaring med demokratiske prosesser
- Vi oppfordrer barn til å bidra i fellesskapet

2.4 OMSORG «Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring» (rammeplanen s. 19). Dette handler om voksenrollen og forståelse av barnas behov og utvikling.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Ivareta barnas behov for fysisk omsorg, inkludert behov for ro og hvile
- Sørge for at alle barn opplever trygghet, tilhørighet, vennskap og trivsel i barnehagen
- Møte alle barn med åpenhet, varme og interesse og vise omsorg for hvert enkelt barn
- Være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet
- Verdsette barnas egne omsorgshandlinger.

2.5 LEK OG LÆRING Barnehagene sine planer skal gi rom og vise forståelse for barna sin lek. Personalet har ansvar for å legge til rette og organisere barnegruppen slik at det er plass til ulike aktiviteter og lek. Barnehagen skal legge til rette for et variert leketilbud. Leken er barna sin viktigste aktivitet og barn leker fordi de har lyst! Personalet skal observere og være deltagende for å få innsikt i og forståelse for barna sin lek og samspill. Personalet skal være støttespillere og brobyggere mellom barn i lek. Gjennom leken får barna erfaring i å ta initiativ, forhandle, kompromisse og løse konflikter. De får prøve ulike roller, de leder og lar seg lede, og etablerer nære vennskap.

Barnehagen skal ha et trygt, utfordrende og inspirerende lekemiljø. Innenfor gitte rammer legges det hvert år vekt på vedlikehold og oppgradering av lekeområdene og variasjon i lekemateriell. Barnehagen bruker aktivt gjenbruksmateriale og tilgjengelig naturmateriale i lek og aktiviteter. Barnehagen er miljøfyrtårn sertifisert og har et sterkt fokus på gjenbruk, gjenvinning, miljømerkede produkter av god kvalitet, og reprasjon fremfor «bruk og kast».

Barns nysgjerrighet er grunnlag for livslang læring. Barn tilegner seg kunnskap og ferdigheter gjennom sine sanser og kroppslige erfaringer i samvær med andre barn og voksne. Kunnskap innebærer å reflektere over noe nytt og knytte dette til eksisterende kunnskap. Læring foregår i en helhet som består av planlagte og spontane aktiviteter og opplevelser.

Organisering og struktur i hverdagen med ulike gruppeinndelinger er valgt for å gi barna et godt læringsmiljø tilpasset interesser og forutsetninger.

Barnehagens innhold er utformet slik at det kan oppleves meningsfullt for det enkelte barn og gruppen, samtidig som det ivaretar progresjon innenfor områdene. Personalets aktive nærvær skal bidra til barns aktive deltakelse i formelle og uformelle læringsstuasjoner gjennom hele barnehagedagen.

I barndommen er læring nært knyttet til lek, omsorg, oppdragelse og danning. Vi ser på barn som kompetente, - at de begynner i barnehagen med sine forutsetninger og erfaringer.

I Karusellen barnehage betyr dette at:

- Personalet legger til rette for lek og helhetlige læringsprosesser som fremmer barnas trivsel og allsidige utvikling

- Observere og være oppmerksomme på barnas interesser og engasjement og legge til rette for læring i ulike situasjoner og aktiviteter
- Støtte barnas refleksjoner rundt situasjoner, temaer og fenomener og skape forståelse og mening sammen med dem
- Sørge for at alle barn kan få rike og varierte opplevelser og erfaringer, utfordringer og mestringsopplevelser
- Bruke nærmiljø og turer aktivt i læringsprosesser
- Det fysiske miljøet farges av temaer og prosjekter vi jobber med.
- Involvere barna i sortering av avfall, gjenbruk og resirkulering

2.6 Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte.

I samsvar med rammeplanen skal barnehagen tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barn møter barnehagen med ulike forutsetninger og det kreves derfor individuell tilrettelegging av tilbudet og lokal tilpassning av innholdet.

I Karusellen barnehage sikrer vi dette ved;

- Tilrettelegge for sosial deltakelse, leken er en viktig arena for sosialisering og relasjonsbygging.
- Gi bistand til å søke om spesialpedagogisk hjelp for dem som trenger det
- Tilbud om spesialpedagogisk hjelp for dem som trenger det

2.7 Mangfold og gjensidig respekt

Geografisk mobilitet og en økende internasjonalisering har medført at det norske samfunnet er langt mer sammensatt enn tidligere. Derfor er det mange måter å være norsk på. Kultur er ikke bare lært, den overføres også fra generasjon til generasjon. Det vil si at kultur forandrer seg hele tiden. Derfor er det viktig at det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen, slik at barna kan kjenne seg selv igjen og forstå at det finnes likheter og ulikheter blant oss.

Ved å markere barns høytider og å bli kjent med hverandres kulturer vil man utvikle toleranse og respekt for hverandre. I karusellen barnehage gjør vi dette ved å markere de ulike kulturelle, religiøse eller livssynsmessige tilhørighet som er representert i barnehagen. Vi henger opp flagg fra de ulike landene på dagtavlen vår. Vi lager nasjonalretter og lærer om deres kultur (vi hører på nasjonalsanger, ser på nasjonaldrakter, skikker osv.).

Formålet er å gi barna kunnskap om, interesse og respekt for andres livsverden. Religion og kultur utgjør en stor del av identiteten til et barn. Ved å markere barnas høytider og bli kjent med hverandres kultur vil en bidra til å utvikle toleranse og respekt for hverandre. Dette vil være med på å minske fordommer og mobbing i senere tid.

I Karusellen barnehage betyr dette at;

- Barna blir kjent med ulike kulturer gjennom kunst, fortelling, musikk og mattradisjoner.
- Barnehagen går på ulike arrangementer der barna blir gitt variasjon i impulser, opplevelser og erfaringer som omfatter lokale, nasjonale og internasjonale perspektiver.
- Barna erfarer at de har like muligheter uavhengig av kjønn og etnisitet.
- Barna blir kjent med at samene er Norges urfolk, og får kjennskap til samisk kultur.
- Barna får kjennskap til nasjonale minoriteter som er representert i barnehagen.

- Barnehagen synliggjør et mangfold i familieformer og sørger for at familien til alle barn blir speilet i barnehagen. Eks. skryteplakater i garderoben, litteratur / bøker og foreldresamarbeid.

3.0 STYRINGSORGAN OG DEN DAGLIGE DRIFTEN

3.1 Barnehagens styre

Barnehagen ledes av styret, som er aksjeselskapets høyeste myndighet mellom generalforsamlingene. Styret er arbeidsgiver og vedtar budsjett, vedtekter, ansetter personale og har ansvar for driften av barnehagen iht. gjeldende lover og forskrifter.

Barnehagens daglige leder (styrer) er arbeidsgivers representant i barnehagen. Styrer er pedagogisk og administrativ leder og har ansvar for den daglige driften innenfor de rammer som er gitt i samsvar med gjeldende lover, forskrifter, avtaleverk, vedtekter og instruksjoner. Styrers ansvar innebærer også å skape et godt miljø i barnehagen for å fremme trivsel og samarbeid mellom de ansatte, barna og barnas foresatte.

3.2 Samarbeidsutvalg, foreldreråd og foreldres medvirkning.

§4: For å sikre samarbeidet med barnas hjem, skal hver barnehage ha et foreldreråd og samarbeidsutvalg. Foreldrerådet består av foreldrene / de foresatte til alle barna i barnehagen. Samarbeidsutvalget består av foreldre / foresatte og ansatte i barnehagen, slik at hver gruppe er likt representert.

Samarbeidsutvalget skal først og fremst ivareta samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene. I forskrift til barnehageloven beskrives samarbeidsutvalget som et rådgivende, kontakt skapende og samordnende organ for alle som har et ansvar for barnehagens drift og innhold.

I Karusellen barnehage består samarbeidsutvalget av 1 representanter fra foreldrene (velges for 2 år av gangen – hvert år – for å sikre kontinuitet) , 1 representant fra de ansatte, og barnehagens styrer med møte, tale og forslagsrett. Det holdes minimum 1 møte hvert barnehageår hvor styrer innkaller til det første.

Samarbeidsutvalget konstituerer seg selv.

I tillegg til samarbeidsutvalg og foreldreråd skal foreldre ha muligheter til medvirkning.

I Karusellen barnehage sikres dette ved;

- * 2 foreldremøter årlig
- * Minimum 2 foreldresamtaler årlig
- * Daglig kontakt
- * Inkludere ressurser / tilbud fra foreldre i forståelse og samarbeid med personalet og barnas foreldre.
- * Årlig evaluering av tilbudet

3.3 Foreldremøter.

Det blir holdt 2 foreldremøter i året, ett på høsten og ett på våren. På møtene blir det gitt informasjon om, og muligheter til å drøfte, barnehagens pedagogiske innhold, mål og metode som utgjør barnehagens virksomhetsplan og årsplan.

Det blir gitt informasjon av generell karakter samt møter med ulike tema. Det er derfor viktig at alle foreldre prioriterer foreldremøtene.

3.4 Foreldresamtaler.

Det inviteres til foreldresamtaler 2 ganger i året. Dette er en personlig samtale om Deres barn. Samtalen handler om barnets trivsel og utvikling og foreldrenes forventninger til barnehagen i forhold til seg selv og barnet. Samtalen kan også utløse avtaler om det videre samarbeidet mellom foreldre og barnehagen til det beste for barnet. Dersom foreldre ønsker samtaler eller veiledning utover det som er fastsatt, kan det avtales med pedagogisk leder.

3.5 Dugnad.

Det arrangeres dugnad i barnehagen ca. 2 ganger i året hvor det gjøres en felles innsats på "vanlig" vedlikehold innvendig og utvendig av huset. Nødvendige sikkerhetskontroller og utbedring av disse utføres fortrinnsvis av godkjente fagpersoner.

3.6 Personalgruppen.

Styrer og pedagogisk leder:	Marit Nygård	100% stilling
Pedagogisk leder:	Aasta Nornes	100% stilling
Assistent	Anita Tvedt	100% stilling
Assistent	Gerd Byrknes	80% stilling
Assistent ,Ped. leder(0,35 % disp)	Iris Skjøndal	60% stilling
Kjøkkenassistent	Anna Boada	17,3% stilling

4.0 PRAKTISKE OPPLYSNINGER

4.1 Henting / bringing.

Når barnet blir hentet overtar foreldrene ansvaret for barnet. Blir barnet hentet av andre enn foresatte **SKAL** personalet ha beskjed om dette. Dersom noe skulle oppstå i løpet av dagen, så ring oss. Vi leverer ikke fra oss barnet uten foreldrenes samtykke. Muntlige meldinger gjennom barnet blir ikke godtatt.

Vi synes det er fint at barna er med hverandre hjem i fra barnehagen, da dette er med på å skape kontakt mellom barna og deres familier. Når det gjelder avtaler vedrørende besøk til hverandre er dette en privatsak, og vi ser helst at slike avtaler inngås utenfor barnehagetiden. (avtaler gjort ved henting / bringing fører ofte med seg konflikter mellom barna)

Barnehagens åpningstid er lik personalets arbeidstid. Det vil si at personalet åpner barnehagen **kl. 07.30** og låser barnehagen **kl. 16.30**. Dersom dere trenger tid til å skifte klær på barnet, ønsker å prate med personalet og lignende. ved henting, må dere komme i tilstrekkelig tid før stengt tid.

HUSK: Sørg for at personalet vet at barnet er kommet.

Ta ikke barnet med hjem fra barnehagen uten å si fra til personale

4.2 Klær / sko

Barna må være kledd slik at de kan delta i lek inne og ute. Inne skal barna ha tøfler / sandaler.

Vi er ute hver dag slik at regntøy og støvler skal være i barnehagen.

Barneklær følger moter, både støvler, regntøy og annet. Derfor anbefaler vi at dere merker alt av barnas tøy.

Barna skal ha ekstra sett tøy til skift i barnehagen. Dette innebærer undertøy, strømpebukse, langbukse, genser, labber, votter, lue. Følg årstidene og sjekk innimellom for å se om noe mangler, eller om barnet har vokst ut av klær.

Det er foreldrenes ansvar å se til at barnet har tilstrekkelig tøy i barnehagen.

Vi minner om at regntøy etc. taes med hjem for vasking hver fredag. Plassen i garderoben ryddes mest mulig, slik at vi kan få vasket benk og hyller.

HUSK;

- * Alle klær bør være merket!
- * Ekstra sett tøy til skift. Følg årstidene når det gjelder ekstra tøy.
- * Regntøy og støvler skal være i barnehagen.

4.3 Beskjeder.

På oppslagstavlen i garderoben vil det bli hengt opp felles beskjeder og informasjon. Beskjeder vedrørende det enkelte barn vil bli levert muntlig eller skriftlig til den det gjelder.

4.4 Fødselsdager.

Vi markerer fødselsdagen med en liten fest. Barna tar med noe "kosemat" hjemmefra til sin egen bursdag. (tenk gjerne alternativt til kaker og søtsaker) Vi vet at det kan være travelt når barna skal feire bursdag både hjemme og i barnehagen, men denne dagen er spesiell og viktig for barnet, og dette er også en viktig anledning for oss til å gjøre ekstra stas på barnet.

Dagen blir markert med krone, flagg og bursdagssangen. Barna tegner hver sin tegning som samles til et hefte. Dette leveres barnet i samlingsstunden.

Det er også mulig for foreldre å holde «barnebursdagen» i barnehagen både i barnehagens åpningstid eller på ettermiddag etter avtale med styrer / ped.leder.

Dersom dere ønsker å holde bursdagsselskap hjemme for hele barnegruppen, kan det etter avtale med barnehagen, holdes på dagtid og personalet deltar sammen med barna.

Det krever både tid og målrettet pedagogisk arbeid å skape gode vennerelasjoner mellom barn i barnehagen. Også i dette arbeidet er foreldre / foresatte viktige samarbeidspartnere.

Dersom dere inviterer til bursdager og formidler innbydelsene i barnehagen er dette kun tillatt dersom

- a) alle barna i aldersgruppen inviteres
- b) hele barnegruppen inviteres.

Dersom invitasjonene går på tvers av alder i barnehagen og ikke inkluderer alle skal innbydelsene sendes privat og ikke via barnehagen.

Vi oppfordrer for øvrig foreldre til å bidra positivt til gode vennerelasjoner i barnehagen preget av inkludering.

5.0 SAMARBEIDSPARTNERE UTENFOR BARNEHAGEN.

5.1 Pedagogiskpsykologisk tjeneste (PPS)

Pedagogisk psykologisk senter er sakkyndig instans når et barn etter lov har krav på spesialpedagogisk hjelp. Foreldre og personale kan gjennom PP-senteret få hjelp og veiledning. Det tilbys et "lavterskel tilbud" hvor barnehagen og foreldre kan få råd og veiledning. Barnehagens styrer er behjelpelig med å kontakte PPS.

5.2 Barneverntjenesten.

Barneverntjenesten skal ivareta barnets interesse i en vanskelig livssituasjon. Barnehagens styrer har plikt til å melde fra om begrunnet misstanke eller bekymring for omsorgssvikt, og bekymring for om barnet / familien trenger hjelp og støtte.

5.3 Helsestasjonen.

Helsestasjonen er en viktig samarbeidspartner generelt og for enkeltbarns helse. Helsestasjonen gir råd, veiledning og svar på spørsmål om ditt barns utvikling, vekst og trivsel. Alle helsestasjoner har helsesykepleier, jordmor, psykolog og lege. Helsestasjonen kan formidle kontakt med fysioterapeut, ergoterapeut, PP-tjenesten og barneverntjenesten.

5.4 Bergen legevakt.

Barnehagen kan kontakte legevakten ved behov for råd og informasjon. Foreldre / foresatte kontaktes alltid ved ulykke eller skade, og foreldre blir involvert i vurdering av om legevakten skal/ bør oppsøkes ved mindre skader. Det er fortrinnsvis foreldre som følger barnet ved behov for konsultasjon.

5.5 Øvingsopplæring i barnehagen.

Barnehagen har øvingsopplæring av barnehagelærer studenter fra Høgskolen på Vestlandet hele året. Vi mottar, etter avtale, også elever til praksis fra NAV, Utdanningshuset, lærlinger fra Barne – og ungdomsarbeider faget, fra videregående skole og utvekslings elever.

6.0 MÅL FOR ARBEIDET I BARNEHAGEN

6.1 Hovedmål og pedagogisk forankring.

Barnehagens samfunnsmandat er å tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs – og læringsmiljø som er til barnets beste.

I rammeplanens innhold legges det føringer for barnehagen som omsorgsarena, for lek, læring, sosial mestring, språklig kompetanse og likestilling og likeverd, samt de 7 fagområdene:

- Kommunikasjon, språk, tekst
- Kropp, bevegelse, mat og helse
- Kunst, kultur og kreativitet.
- Natur, miljø og teknologi.
- Etikk, religion og filosofi.

- Nærmiljø og samfunn
- Antall, rom og form.

Sammen med rammeplanen har departementet utgitt temahefter: om barns medvirkning, om samisk kultur, om IKT, antall, rom og form, om de minste barna i barnehagen, om språklig og kulturelt mangfold, om natur og miljø, likestilling og språkmiljø og språkstimulering.

6.2 Mål for barnas utbytte av oppholdet i barnehagen.

Barnehagen er en viktig læringsarena for barna. Det må legges til rette for at barna får mange og allsidige erfaringer som er meningsfylte for dem, og som også ivaretar barnas rett til medvirkning og medbestemmelse.

For at barn skal *virke, medbestemme*, og utvikle seg sosialt, kognitivt og mentalt, forutsetter det at barnehagen sammen med foreldre skaper et miljø som oppleves trygt, trivelig, motiverende, utfordrende og inkluderende. Vennerelasjoner må bygges

Vårt hovedmål er at hvert barn skal føle seg verdifullt i et felleskap preget av inkluderende og anerkjennende holdning.

Vi arbeider for å sikre barna gode utviklings- og aktivitetsmuligheter på en best mulig måte. Barna må få utvikle seg i samsvar med sine evner, anlegg og modning. Vi arbeider for at barna skal utvikle seg til selvstendige og positive mennesker med tro på egne ressurser.

Delmål:

- Hvert barn skal oppleve å bli møtt på en respektfull og anerkjennende måte.
- Hvert barn skal oppleve å ha en venn
- Hvert barn skal oppleve å få meningsfylte oppgaver
- Hvert barn skal bli sett og hørt
- Skape felleskapsfølelse i gruppen og på tvers av alder
- Gi barna øvelser på å stå fram i gruppen, samt lytte til andre
- Lære barna å ta hensyn til hverandre og de voksne
- Ansvarslæring – gi barna meningsfylte oppgaver
- Gi barna rike anledninger til lek og aktivitet både ute og inne
- Varierte tema/ prosjekt som ivaretar arbeid med de 7 fagområdene

Målene nås ved:

- Gode rutiner for hvordan barn og familie tas imot og ved henting.
- Primærkontakt og program for tilvenning av nye barn og familier
- Inkludere "erfarne" barn i tilvenningsprosessen
- Tydelige, gode, bevisste og reflekterte voksne rollemodeller
- Lydhøre voksne med evne til kognitiv og følelsesmessig innlevelse.
- Personalet tar del i barns lek når; hun er ønsket i leken, vil gripe inn i destruktiv lek, vil skaffe utenforstående barn en rolle i leken med mer. Arbeidet forutsetter at den voksne viser respekt for barnas lek og på best mulig måte gå inn i den på barnas premisser.
- Opptre støttende og hjelpe barna til å løse konflikter, gi råd og veiledning i alternative måter å løse konflikter på.
- Gi barna positive tilbakemeldinger når de løser en situasjon / konflikt på en anerkjennende måte.
- Støtte barna i daglige gjøremål. Oppmuntre dem til å mester nye ting.
- Ressurstenkning: Barna oppfordres til å hjelpe og støtte hverandre.

De store barna hjelper de små med eks. av / på kledning – gi hverandre omsorg – Barna må selv ønske å gi / motta slik hjelp og omsorg.

- Barna deltar i praktiske oppgaver: Eget arbeidsprogram, rydde etter seg ute / inne.
- Felles aktiviteter:
 - Måltider
 - Samlingsstund
 - Felles turer – også i mindre grupper
 - Hvilestund
 - Musikkstund
 - Temaarbeid / prosjekt
 - Bursdagsfeiring
 - Foreldrekafeer
- Gruppeaktiviteter: Aldersblandet og alderstilpasset
- Stasjonsarbeid: lekegrupper – frivillige eller voksenstyrte sammensetninger.
- Jevnlig vurderingsarbeid av våre holdninger og verdi – og læringssyn,

6.3 Hvordan vi arbeider med omsorgs- og oppdrageroppgaver.

Barnehagens kjerneoppgave er som omsorgsgivere. En omsorgsfull relasjon er preget av nærhet, innlevelse, lydhørhet og evne og vilje til anerkjennende samspill. Omsorg preger alle situasjoner i hverdagslivet og kommer til uttrykk i voksne – barn relasjoner, og barn – barn relasjoner i alt fra lekeaktiviteter, formelle og uformelle læringssituasjoner, ved stell og måltider, påkledning osv.

Gjennom omsorg, danning og læring i barnehagen vil vi fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, og helse.

6.4 Hvordan vi tilrettelegger for barns lek, læring og medvirkning.

Leken er en måte å skape mening på for barnet som overskrider grenser i form av fantasi, kreativitet og improvisasjon. Derfor er det ikke mulig å skille mellom barns lek og barns læring selv om lek ikke er det samme som læring. Derimot finnes det en *lekedimensjon* i læringen og en *læringsdimensjon* i leken.

Barn er ikke passive mottakere av kunnskap og forståelse, de er erobrere!

Barnet erobrer selv gjennom sansing og gjennom læring. Opplevelse bearbeides, blir til erfaringer og blir en del av barnas kunnskap. Læring er spontant og knyttet til *her og nå*. Det skapes i samspill med andre og gjennom handling.

Derfor skal den voksne lage eller fange opp situasjoner der barnet selv kan tenke, reflektere og finne ut av situasjoner. De voksne skal støtte og stimulere barnas egen tenkning, refleksjon og måte og uttrykke seg på. De skal ta i bruk det mangfold av barnas ideer som innhold i det pedagogiske arbeidet både gjennom hverdagsaktiviteter og gjennom aktiviteter i årsplanen og på den måten ivareta barnas læring og rett til medvirkning og medbestemmelse.

Barns rett til medbestemmelse og medvirkning endrer ikke det faktum at barnets helhetlige utvikling, trygghet og trivsel er de voksnes ansvar. Personalet skal opptre som rollemodeller, gi barna støtte og utfordringer tilpasset barnets alder, modning og interesser. Rolleleken er en av barnas viktigste lekeformer. Den er barnas dramatiske fremstilling og bearbeiding av stoff som de har **erobret** fra virkeligheten. Rolleleken utfolder seg når barn blir kjent og leker jevnlig sammen, og når de får felles inntrykk som setter i gang fantasien deres

Barnehagens faste *dagsrytme* og *ukerytme* (finnes sammen med årsplanen) legger føringer for hvordan vi legger opp dagen og hvilke aktiviteter som til enhver tid foregår. Virksomhetsplanen og årsplanen beskriver innhold i aktivitetene.

I Karusellen barnehage leker, lærer og medvirker barna hver dag gjennom følgende

hverdagsaktiviteter:

Barnehage dagen består av flere elementer som gjentas hver dag.

- **Leken** er barnas arbeid og dermed også deres hovedaktivitet.
- **Måltider;** Det serveres 4 måltider i løpet av dagen. Alle måltider holdes av barnehagen. Vi er bevisst på å tilføre barna sunne matvaner, og varierer på både pålegg, brød og kornvarer og middagsmat med bla fisk, kjøtt, grønnsaker og frukt. Barna hjelper til med tilberedning, dekking av bord og rydding ved felles måltider. Felles måltider er hyggelig og sosialt, og gir mange muligheter for gode samtaler mellom barn og voksne og mellom barna.
- **Tannpuss:** Etter frokost pusser barna tennene sine. I starten får de oppfølging og hjelp av voksne inntil barnet behersker det greit selv. Foreldre tar med tannkost og tannbørste til barnet, som oppbevares i egne tannglass på hyllen over barnevasken i garderoben. Foreldre skifter ut tannbørsten ved behov og etter ferier eller lengre friperioder. Ved tilfeller av sykdomsutbrudd (eks omgangssyke) blir tannpuss midlertidig stoppet.
- **Hvile / søvn:** De minste barna sover etter behov hver dag. De store barna får hvile på madrasser i stuen og hører lydbok eller musikk. Hvilestunden gir barna muligheter til å "hente seg inn" og " få en ny start" på resten av dagen.
- **Garderoben:** Barna lærer å kle seg og oppmuntres til å "øve" og kle på/ av selv det som er mulig for dem. Barna oppmuntres til å hjelpe andre barn dersom barna ønsker det. For å gjøre valg av klær enklere for barna henger vi opp bilder av klær som passer for dagens værforhold. Barna tas aktivt med ved å involvere dem i valgprosessen. Garderoben er også ofte møteplass mellom personalet – foreldre og barn. Viktige beskjeder formidles, og det ønskes god morgen eller takk for i dag. Vi ønsker at møtet skal preges av godt samspill og god dialog.
- **Uteleken** foregår i *utegrupper* hvor grupper av barn er ute 4 – 5 timer fordelt på formiddag og ettermiddag hver dag. Stort sett velger barna aktivitetene sine selv, men iblant legges formelle læringssituasjoner, (iht. årsplan) til utetiden. I lek og aktivitet ute får barna bruke kroppen mer allsidig enn det innemiljøet tillater. Ute trenger ikke barna begrense seg verken i aktivitet eller ved stemmebruk slik som forventet innomhus. Derfor er det viktig å gi barna rike muligheter til å utfolde seg ute på lekeplassen eller på felles turer i nærområder eller på utflukter.
- **Samlingsstund:** Det holdes felles eller gruppedelt samlingsstund hver dag. Innholdet varierer med ukerytmen og tema i årsplanen, men vi har dagtavle med dagens dato, dagens navn og dagens vær – hver dag.
Samlinger som følger ukerytmen og tema er: "vis og fortell" der barna tar med en leke / ting hjemmefra som vises frem og fortelles om. Temasamlinger med felles eller gruppedelt tema, og musikkksamlinger.
- **Vi leser mye** for barna både individuelt og for deler eller hele gruppen. Vi er opptatt av å formidle kultur: både den norske og kulturer som er representert i barnehagen. Vi forteller eventyr, leser dikt, synger, dramatiserer, fabler, filosoferer, teller, måler, sorterer, ordner, tøyser og ler mye sammen.
- **Førskolegruppe** holdes hver uke for skolestarterne. Barna får varierte oppgaver som skal bidra til at overgangen mellom barnehagen og skolen oppleves positivt (se kap.7,overganger).
- **Gode tradisjoner** blir godt ivaretatt. Vi arrangerer en rekke foreldrekafeer: karnevals kafe, påske kafe. "17-mai" kafe, sommerfest, høstutstilling og julekafe. Dette er populære arrangementer som både barn og voksne gleder seg stort til. Kafeene holdes på torsdager fra

kl. 15.00 – 16.00 de aktuelle dagene. Det er viktig for barna at foreldre prioriterer å komme på kafeen selv, eller at en nær annen voksen deltar sammen med barnet.

For øvrig besøker barnehagen Årstad kirke ved høytider som jul og påske, vi besøker teater eller Barnas Hus, museum og/eller Vilvite senteret eller andre temaaktuelle steder, utflukter til Ulriken og / eller Fløyen, vi feirer Lucia med opptog på Haraldsplass sykehus, og besøker Harmonien i Grieghallen og pepperkakebyen.

Hver vinter i januar og februar får barna i gul og rød gruppe skøyteopplæring i Bergenshallen hver mandag over 6 uker.

- **Skolestarterne** inviteres til høstfest i barnehagen på høsten – til felles gjensyn og glede;) Da får vi høre om hvordan de har det, erfaringsutveksling og barna får ta "ordentlig" farvel/ på gjensyn med vennene sine.
- **Fødselsdager** markeres med flagg, sang, bursdagskrone, valgfri kosemat, lys og gave i form av tegninger fra barna.

6.5 Måltider og måltidets sosial og pedagogiske funksjon

«Måltidene skal være en pedagogisk arena der barna får medvirke i mat – og måltidsaktiviteter.

Daglige måltider i barnehagen gir gode muligheter for læring på mange områder som for eksempel språk og samspill med andre» (ref; Helsedirektoratets anbefalinger for mat og måltider i barnehagen).

I Karusellen barnehage har kjøkkenet en sentral plass i det pedagogiske arbeidet. Barna tas med hver dag i mindre grupper til å delta i forberedelse til måltider og matlaging etter interesse, evne og forutsetninger etter «turtakingsprinsippet». Barna blir også aktivt involvert i valg av matvarer og valg av varmmat ut fra et allerede «kvalifisert» utvalg sunne måltider for små barn i vekst og utvikling. I tillegg til å gi barna erfaringer med tilberedning av måltid, får barna viktig kunnskap om matens betydning for helsen. Barn som tas med i matlaging spiser mer variert og er mindre skeptisk til å prøve noe nytt. De voksne tar aktivt del i måltidet og spiser sammen med barna. Voksne er viktige rollemodeller for et positivt og sunt forhold til mat og til bordrutiner. De voksne bidrar til god dialog mellom barn og mellom barn og voksne.

"Kosemat" er også en viktig del av barnas kosthold, men det er viktig å skille mellom hverdagsmat og "kosemat". I barnehagen får barna selv bestemme hvor mye de skal spise, og de får lov å velge det de liker innenfor et allerede bestemt utvalg, men det er de voksnes ansvar at utvalget tilfører barnet nødvendig næring.

Hovedmål for måltidet:

Barna skal få oppleve gleden ved og lære en god "spisekultur". Måltidene skal ikke bare dekke sulten og tørsten (fysiske behov) men er en situasjon der barnet får dekket sitt behov for omsorg, sosialt samkvem og hvor barnet oppnår en god fellesskapsfølelse (psykiske behov).

Delmål:

- Barna gjøres "klar" til å spise slik at de spiser av lyst.
- Se verdien i å motta og gi omsorg
- Oppleve måltidet som sosialt, hyggelig og omsorgsfullt
- Få kunnskap om sunn mat
- Få kunnskap om "bordskikk"
- Lære å mestre bruk av bestikk, smøre maten og spise
- Få kunnskap om godt kosthold og lære barna å spise sunt.

Målene nås ved:

- Felles frokost og smørelunsj
- Måltidet starter "før måltidet" ved at de voksne prater positivt om dagens meny, og ved at barna får vekket matlysten når de er med å lage mat eller kjenne duften av mat fra kjøkkenet.
- Vi baker brød eller rundstykker hver uke til lunsj

- Det serveres et varmt måltid hver uke
- Barnet som har arbeidsprogram eller grupper av barn er med på å tilberede maten
- Barna viser hensyn og hjelper hverandre med bla å sende maten
- Legge vekt på "høflighetsfraser" som å spørre....Kan du sende meg, si "takkt og "hværsågod"
- Prate sammen og ha en hyggelig stemning
- Barna får velge mellom et (stort)utvalg brød og pålegg.
- Barnet bestemmer selv når det er mett
- Den voksne oppmuntrer barnet til å spise variert
- Få, enkle og tydelige regler

7.0 OVERGANGER

7.1 Når barnet begynner i barnehagen. Barnehagen skal i samarbeid med foreldre legge til rette for at barnet får en trygg og god start.

I karusellen barnehage betyr dette;

- Utvidet tilvenningsprogram med egen tilknytningsperson. Tilvenning skjer i samarbeid med foreldre og «frivillige» andre barn med varighet minst første uken.
- Barnehagen tilpasser rutiner og organiserer tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, knytte seg til personalet og til andre barn og etablere relasjoner.
- Personalet følger tett opp den første tiden slik at barnet opplever tilhørighet og trygghet til å leke, lære og utforske.
- Oppstartsamtale

7.2 Overganger innad i barnehagen. Overganger skjer også innad i barnehagen.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Barnehagen legger til rette for individuell tilpassning av dagsrytmen. De eldste barna i småbarnsgruppen, når det er naturlig, følger dagsrytmen til den gruppen de skal overføres til ved nytt barnehageår.
- Barnegruppene har felles frokost og ettermiddagsmat, og leker på tvers av gruppene på formiddag og ettermiddag.
- Personalet i barnehagen arbeider på tvers av gruppene

7.3 Overgangen mellom barnehage og skole «Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning» (Rammeplanen 01.08.2017, s. 33).

De eldste barna skal få mulighet til å glede seg til å begynne på skolen og oppleve at det er en sammenheng mellom barnehagen og skolen. I Karusellen barnehage har vi et særlig fokus på å bidra til å bygge relasjoner mellom skolestarterne på tvers av barnehagene før skolestart. Vennskap er sentralt for vår emosjonelle, sosiale og moralske utvikling. Det å ha én eller flere vennerelasjoner er derfor en viktig del av livet. Venner bidrar til tilhørighet, meningsskaping, trivsel, humor og glede. Vi vet det tar tid å bli kjent og bygge relasjoner. Derfor legger vi tilrette for at skolestarterne våre får mulighet til å møte sine «skolevenner» i god tid før skolestart gjennom organiserte «Play-dates».

I karusellen barnehage betyr dette;

- Delta på årlig samarbeidsmøte i regi av fagavdelingen barnehage – og skole med tema om overganger.
- Samarbeidsmøte mellom barnehagene og skolen for å utveksle erfaringer og legge nye strategier.
- Haukeland skole besøker barnehagen (avd.leder 1-3 klasse og SFO-leder) tidlig hver vår. Overføringssamtaler hvor det utveksles kunnskap og informasjon om barnet som

utgangspunkt for samarbeidet. Barnehagen må ha samtykke fra foreldrene for å dele opplysninger om enkeltbarn med skolen.

- Besøke skolen(e) og få omvisning og mulighet til å hilse på rektor, ansatte og klasserom med undervisning.
- Barnehagen inviterer andre barnehager med barn til Haukeland skole til felles «Play-date». Dette er organiserte «Bli kjent- lekemøter» hvor vi avtaler felles turdag, treff på skoleplassen, idrettsplassen ved Svartediket eller på Montana. Vi inviterer skolestarterne til å besøke oss i barnehagen og vi tar imot invitasjon til å besøke andre barnehager.
- Førskolegruppe hvor det arbeides med lese- og skrive forberedende opplæring som tekstsaking, rim og rimord, bevissthet på ord og lydproduksjon, begreper, logisk resonnering, matematiske begreper og forståelse, og penneføring / pennegrep. Vi bruker bla «Trampoline» - arbeidsbok, «språksprell», «lydlotto» og «junioralias» i dette arbeidet.
- Øve selvstendighet ved toalettbesøk og påkledning.
- Det siste året i barnehagen får skolestarterne en del privilegier som skal bidra til å gjøre dem mer selvstendig. Barna får leke ute, under tilsyn av voksne men gjerne før en voksen går ut.
- Skolestarterne blir invitert tilbake til barnehagen på «høstfest for skolebarna» for felles gjensynsglede og for å dele sine erfaringer som skolestartere med årets førskolebarn.

8.0 METODIKK – FAGOMRÅDENE – ÅRSPLAN

Førskolebarn er konkret i sin tankegang. Dette er et viktig utgangspunkt når det gjelder vår måte å arbeide med barna på. Vi har argumentert for at barna er **erobrerne** og barna lærer best gjennom egne erfaringer og opplevelse. Der det er naturlig og mulig vil vi oppsøke felles opplevelse, sansing og læring på turer, utflukter og besøk. Andre ganger vil vi bruke gjenstander eller gjøre forsøk og forske samt illustrere tema i læreprosessen.

Hvert tema blir tatt opp i ulike sammenhenger, og gjennom ulike aktiviteter slik at flere fagfelt integreres i det daglige arbeidet.

Det at barna får opplevelse, gjør at de også har mer å snakke om. Når de er sammen om noe, snakker en sammen, og for å kunne uttrykke det en vil, trenger en begreper. I rolleleken skaper barnet en fiksjon de selv går inn i ved hjelp av språket. I rolleleken skapes fortellingen etter hvert som de leker. I kommunikasjon og samspill med hverandre og med voksne utvides ordforrådet, og evnen til å uttrykke seg utvikles. Språket vårt har mange dimensjoner. Blant dem er *kroppsspråket, det verbale, matematiske språk og musisk språk*. Interesserte og lydhøre kommunikasjonspartnere er sentralt her.

8.1 Kommunikasjon, språk, tekst

I samsvar med rammeplanen er tidlig og god språkstimulering en viktig del av barnehagens innhold. I Karusellen barnehage har vi opparbeidet mye kunnskap om barns språkutvikling og innarbeidet gode rutiner for et godt språkstimulerende miljø. Vi anvender TRAS (tidlig registrering av språk) som hjelpemiddel til å kartlegge og tilpasse språkopplæringen til barna. Andre pedagogiske verktøy er *språksprell og sansekort*.

Personalet i barnehagen legger vekt på å lytte til barna, gi respons og å utfylle barnets eget språk. Det arbeides med å utvikle barnas bruk av begreper og tilføre barna et variert ordforråd. Språket er viktig for barnas evne til å uttrykke sitt følelsesliv, og til å løse konflikter. Språket er også viktig i barnas lek. De planlegger, samhandler og predikere videre utvikling av den. Derfor er språket også vesentlig for barnets evne til å skape gode relasjoner både i lek og samvær.

Barnets språkutvikling og motoriske utvikling henger nøye sammen. Derfor er fysisk aktivitet svært viktig også for barnets språkutvikling.

I Karusellen barnehage betyr dette:

(Litt. Anne Høygård, "Barns språkutvikling muntlig og skriftlig, 1999)

- **Følge barnet** (Fra barnet begynner å vise interesse for omgivelsene) Vi setter navn på og snakker om det som fanger barnets oppmerksomhet. Vi følger opp barnets initiativ til samtale med tilknytning og videreføring.
- **Være emosjonelt tilgjengelig for barnet:** Vi forholder oss til barnets totale opplevelse. Respondere på barnas kroppslige og verbale uttrykk tilpasset deres alder og modning.
- **Gi barnet allsidige erfaringer:** Gi rom for samtale om erfaringer og opplevelse.
- **Være en god dialogpartner:** Vi undrer oss sammen med barnet. Det er som samtalepartner, og ikke som lærer, den voksne er viktig.
- **Vektlegge det musikalske sammen med barnet:** Vi bruker den poetiske språkfunksjonen sammen med barnet. Vi synger og er opptatt av teksten / historien i sangene.
- **Fortelle for barnet:** Vi språkfester hendelser i barnets liv i *nåtid*, *framtid* og *fortid*. Vi forteller gjerne fra vårt eget liv både fra virkeligheten og "røverhistorier". Vi forteller, og visualiserer og dramatiserer eventyr.
- **Nøkkelord:** Vi anvender begreper og konkrete som støtter språket.
- **Les for barnet:** Vi leser eventyr, fortellinger, dikt og rim. Vi lager dikt, rim og fortellinger sammen med barna. Vi tøyser med ord, forteller gåter og vitser, og utforsker språkets poetiske funksjon.
- **Tilpasse talen etter barnets språklige nivå:** Personalet korrigerer ikke barnets uttale eller uttrykks måte. Vi gjentar det barnet sier (slik det skal sies) og utvider barnas replikker så lenge det er aktuelt.
- **Være en god lytter for barnet:** Vi gir barnet nødvendig dialogstøtte, og toner ned støtten etter hvert som barnet mestrer den kommunikative monologen.
- Stimulere barnas motorikk gjennom varierte aktiviteter inne og ute
- Anerkjennende kommunikasjon og holdning
- **Språkleker:** Nonsenssanger, lydposisjoner og bokstavering (Mitt skip er lastet med), lek med måter å lage ord på (pole – en, pole – to....politi), ordspill og gåter, speilvendte ord (is – si), syntaktisk lek (bamse, bamse ta i bakken), sang og klappe leker (avansert koordinering av tekst, rytme og faste klappe og bevegelsesmønstre. Utfordringer for både munn og håndmotorikk), lek med utføringstrekk (eksperimentering – ulike stemmekvaliteter) og luredialoger med rim (skal jeg telle til tusen? Katten og musen, ti tusen)

8.2 Kropp, bevegelse, mat og helse: Med uteområder og naturen som arene vil barna skaffe seg en rekke grovmotoriske og sansemotoriske erfaringer. Variert fysisk aktivitet er avgjørende for god kroppsbeherskelse. Barnegruppen organiseres med «utegruppe» slik at grupper av barn er ute 4-5 timer hver dag. Også barnehagens innemiljø er innrettet slik at det egner seg for "barn i bevegelse". Samtidig som barnet skal få utfolde seg, blir det satt noen begrensninger for å ivareta barnets helse. For barnas trivsel og helse jobbes det kontinuerlig med å holde støynivået på et nivå både barn og voksne kan trives med. For øvrig reguleres de voksnes arbeid med sikkerhet og helse iht. egne retningslinjer.

Når det gjelder hvordan vi arbeider med mat og helse henviser vi til punkt **6.5 Måltider**. På turdager tar vi med ferdigsmurt mat eller tilbereder mat over bål eller grill. (i perioden 15 september til 15 april etter bål loven) Vi tilbereder Neslesuppe på våren og plukker bær i sesongen. Barnehagen har eget plommetre, som vi høster og lager plommesyltetøy, solbærbusk og plantekasser med ulike grønnsaker og urter.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Faste turdager legges til skogsterreng og / eller lekeplass og ballplass ved Svartediket eller Montana. Vi har inngått leieavtale med Svartediket vel og kan benytte velforeningshuset 1 -2 dager pr uke på turdager. Barna får tilrettelagte aktiviteter som utfordrer balansen, styrke, smidighet og generell grovmotorisk kroppsbeherskelse. Vi tar i bruk balanse tau (eller tar med selv), benytter slengdisse, oppfordrer barna til å klatre og balansere i trær og på knaus.
- Spiller ulike ball leker, regel leker (som Haien kommer, stiv heks, rødt lys, under haukens vinger, alle mine barn kom hjem), paradiset, tripp trapp tresko med mer. Gjemsel, fange leker og hermeleker med de minste barna.
- Orienteringsløyper: med tema innefor årsplanen.
- Sansemotorisk stasjonsprogram inne og ute
- Sanger m/ bevegelse, sangleker og dans i musikkksamling hver uke
- Tegne, male, skrive, bygge, perle, pusle, sy, veve, arbeide med tre -dimensjonalt materiale som leiere, plastelina, trolldig, naturmateriale, gjenbruksmateriale. (finmotoriske aktiviteter)
- Gi barna kunnskap om egen kropp: vekst og utvikling, hygiene og kosthold.

8.3 Kunst, kultur og kreativitet; «I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barns nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering.» (Rammeplanen, 2017s, 51)

Fagområdet omhandler uttrykksformer som kunsthåndverk og billedkunst, musikk, dans, drama, litteratur, språk, film, arkitektur og designe. Her får barna være sammen om kulturelle opplevelser og gjøre eller skape noe felles som bidrar til samholdighet. *Inntrykk* ledes til *uttrykk*.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Faste musikkksamlinger hver uke
- Faste "vis og fortell" samlinger hver uke
- Eventyr og historie formidling, drama lek
- Formingsaktiviteter knyttet til tema
- Formingsmaterieell er tilgjengelig for barna i fri –lek
- Besøke museum, vilvite senteret, by - vandring, fjell tur, teater, utstillinger (Barnas Hus), kirkebesøk, Harmonien i Grieghallen
- Tradisjoner i Karusellen: markeringer og foreldrekafeer.
- Bygge pepperkakehus etter egen tegning
- Bake egne rundstykker til lunsj
- Dokumentasjon og utstilling av egne arbeider

8.4 Natur, miljø og teknologi. Utelekeplassen og naturen rundt oss gir mange muligheter for et mangfold av opplevelse, aktivitet og lek til alle årstider. Lek og aktivitet ute gir barna mange erfaringer med bla, planter og trær, dyr, insekter, vær og vind, og fysikk. Ved kortere eller lengre turer i skog og mark får barna oppleve gleden ved å bruke naturen, og få kunnskaper om naturens biologiske mangfold - som vi selv er en del av.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Fast turdag hver uke. Gul gruppe (3/4 – 6 år) og grønn gruppe (1 – 3 år) har turer hver for seg og i felleskap i barnehagens nærområder, som er Montana – området, og ved Svartediket. Det blir også mer spontane turer eks. når det er snø og ake muligheter vil det bli prioritert.

- Gå opp på Ulriken med gul gruppe (på forsommer)
- Lage natursti på Montana,
- Lage papirfly, drager, båter og diverse forsøk(fysikk)
- Naturen og årstidene
- Økologi
- Opprettholde Miljøfyrtårn sertifisering av barnehagen. Innlemme barna i arbeidet med kildesortering og gjenbruk.
- Kildesortering: papiravfall, plastavfall, glass og metall, matavfall og kompostering, og restavfall.
- Gjenbruke materiale i ulike aktiviteter i barnehagen eks: tomme begre kan bli instrumenter, blomsterpotte til å så frø i med mer.
- Teknologi: Opplæring i bruk av Pc. Hvordan slå den på / av, håndtere musen, leke skrive, Tuxie tegneprogram, finne litteratur på internett, utskrift, kopiere, skanne. Ta bilder med digitalt kamera, overføre til pc, legge i mapper. Bruk av barnehagens i – pad sammen med personell. Få kjennskap til teknologiske hjelpemidler i hverdagen.

8.5 Etikk, religion og filosofi. «Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett». (Rammeplanen 2017 s, 55) Barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag er preget av livsynsmangfold. Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn som er representert i barnehagen. Barna skal få anledning til selv å finne spørsmål og svar gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål. Viktige høytider blir markert etter god tradisjon (se årsplan for informasjon). De voksne skal gi barna etisk veiledning preget av toleranse og gjensidig respekt tilpasset barnets forutsetninger.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Markere viktige høytider som er representert i barnehagen
- Markere påske – og julehøytiden
- Markere nasjonaldagen til dem som er representert – med flagg, informasjon om kultur og språk og nasjonalrett (til fredagslunsj / varmmat)
- Veilede barna i konfliktsituasjoner
- De voksne er bevisst sin rolle som modeller for barna
- Arbeide for et samvær preget av anerkjennende holdning og inkluderende felleskap
- Filosofere rundt hendelser i hverdagslivet i barnehagen sammen med barna.

8.6 Nærmiljø og samfunn. «Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.» (rammeplanen 2017s,56) I Karusellen barnehage får barna erfaring og innsikt i hvordan et demokratisk samfunn fungerer. Mange barn får i dag oppleve og gjøre seg kjent med ulike samfunn når de er på reiser og ferie med familien. Dette bidrar også til å styrke barns kunnskap om og tilknytning til sitt eget lokalsamfunn både når det gjelder kunst og kultur, levesett, natur og arbeidsliv. Vi går på turer i byen og i nærmiljøet slik at barna er med på å medvirke og utforske sitt nærmiljø.

I karusellen barnehage betyr dette:

- Barna tas med i arbeidsfellesskapet i barnehagen ved «arbeidsprogram».
- Barna tas inn som en resurs overfor hverandre. Store hjelper små osv.
- «Erfarne» barn deltar i tilvenningsprogram for nye barn.
- Barna erfarer at de har like muligheter uavhengig av kjønn.
- Barna deltar i kildesortering- miljøarbeid.

- Vi går på turer i nærmiljøet og får kunnskap om ulike landskap og steder i nærmiljøet der vi blir kjent med lokal historie og lokale tradisjoner.
- Vi drar og på museum, teater og konserter.
- De voksne: personalet, foreldre, besteforeldre inviteres til å fortelle om "gamle dager" eller "da jeg var liten"
- Blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer som er representert i barnehagen.
- Barna blir kjent med at samene er Norges urfolk, og får kjennskap til samisk kultur.
- Barna får kjennskap til nasjonale minoriteter som er representert i barnehagen.
- Barna involveres i viktige hendelser tilpasset barnas alder og modning.

8.7 Antall, rom og form. «Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning» (rammeplanen 2017 s, 53).

Matematikk er også språk. Barn trenger matematiske begreper for å beskrive og bedre forstå matematiske fenomen de erfarer gjennom lek, aktiviteter og utforsking. Kunnskap om tall, rom, form og tid opparbeides i samspill med andre barn og voksne og omgivelsene.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Personalet bruker bevist matematiske begreper i hverdagen.
- «språkposere» med forskjellige geometriske former.
- Bruker ulike spill, bøker, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og formingsmateriell til å inspirere barna til matematisk tenkning.
- Samlingsstund hver dag med dagtavle der vi ser på hvilket vær vi har og hvilken dag, uke, måned, år, dato, klokke og månedsang.
- Vi jobber med design, rom og form der vi tar mål, tegner og bygger vårt eget pepperkakehus.
- Design: tegne, lage kart, skape mønster og former, perle på perlebrett og brette papirfly o.l.
- Vi sorterer og klassifiserer iht. årsplan.
- Dekke bord til frokost og lunsj
- Orienteringsløp: utvikler evne til lokalisering, plassering, avstand, retning og gjenkjenning.
- Kardinaltall gjennom sang og sangleker: 10 små indianere, min hatt den har tre kanter, en elefant kom marsjerende, tre små katter med mer.
- Ordinaltall: Den første lille grisen fikk lov til å gå på isen, Lang, lang rekke.
- Tall som identitet: min alder, husnummer, bussnummer og regle om tall
- Eventyr: De tre små griser, Bukkene Bruse, Pannekaken, Geitekillingen som kunne telle til ti, Gullhår og de tre bjørnene.
- Telling og elling: ellinga vellinga, pole-en, poletto, poltre.....poleti. Teller 1,2,3 osv.
- Tallord og mål; kjempelite, bittesmått, lengst, kortest, stor, liten, minst, størst osv.
- Måleredskap: føtter, måleenheter, antall/ størrelse, måltall
- Addisjon og subtraksjon: en elefant kom marsjerende.
- Divisjon: halvparten så stor
- Multiplikasjon: dobbel så stor.
- Sammenligningsord: større enn- mindre enn, høyere lavere.
- Bake hver uke og tilbereding av kald og varm mat – (måle enheter, måleredskaper – form)

8.8 Mål og progresjon iht fagområdene for aldersgruppene

Fagområde	1 -2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Kommunikasjon,	Språkforståelsen	Barnet kan	Nå kan barnet også	Forteller en historie med	Barna frigjør seg

språk og tekst	kommer før ordene. Talemotorisk innlæring er vanskelig. Forstå enkle hverdagsord i her og nå situasjoner og ta dem i bruk. Benevne gjenstander og personer med egne ord. Ett og to ords ytringer	kombinere ord og snakker mer i tråd med språkets regler. Fundere over ordenes betydning. Forstå instruksjon Vise interesse for bøker Bruke 2 – 3 ords setninger	finne på egne ord. Lage vers og leke med uttalen. Tilsiktet og utilsiktet bøyingsform. Uttalen forståelig Gjengir enkle historier og vitser Bruker begreper tilsiktet og utilsiktet	nokså forståelig sammenheng. Har interesse for lekelesing og lekeskriving. Har interesse for tall og tallord	tenkningen fra den konkrete virkeligheten. Forstår og forklarer selv handlinger. Mer logisk tankerekke. Mestrer dagligspråket med riktig setningsstruktur, bøyninger og småord. Tar i mot og forstår kollektive beskjeder Forteller vitser, rimer og leker med språket
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Kropp, bevegelse, mat og helse	Lære seg å gå og mestre trapper og mindre hindringer Delvis rytmiske bevegelser Utfolde seg grovmotorisk og sansemotorisk Rabletegner og bruker farger og maling Gjenkjenne kroppsdeler og ha bevissthet om seg selv. Spise mer selvstendig Vaske hender	Grovmotorisk aktiv: hoppe, løpe, krype, klatre Gå på turer Begynne å kle seg selv Smøre mat og bruke bestikk Bevissthet rundt egen hygiene og interesse for å gå på toalettet	Behersker alle grunnbevegelsene og begynnende mestring av ferdighetsøvelser som; hinke, ”stumpe kumpen”, åle, Kler på seg det meste selv Går på toalettet Egenhygiene: vasker hender Behersker å smøre maten selv Håndterer kniv og gaffel greit	Har opparbeidet god kroppskontroll. Finmotorisk; behersker greit pennegrep og blyantføring. Er mer opptatt av finmotoriske aktiviteter Har forståelse for egen helse og sunt kosthold	Mestrer fysisk mer krevende turer. Lærer seg å sykle på to hjul sykkel, og lærer å gå på skøyter med barnehagen. Hopper tau, hinker og balanserer stødig. Kler seg mer selvstendig og kan vurdere klær etter værforhold. Har godt pennegrep og stødig pennføring. Kan tegne innefor streker og kan klippe etter streker
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Kunst, kultur og kreativitet	God sosial interesse og begynnende rolle lek Viser glede ved estetiske opplevelse som musikk, sang, bevegelse, Interesse for pekebøker, bildebøker og bilder Gjenkjenne rutiner.	Viser mer aktiv interesse for bøker, film, sang med bevegelser, dans, drama, instrumenter. Blomstrende rolle lek, med matlaging, dukkelek, lek med klosser og biler, utkleddning med mer. Mer bevisst fargevalg og kontrollert rabbel Utprøvende formingsaktiviteter	Tar i større grad til estetiske uttrykksformer som drama, dans, syng, tegne, veve, bygge Aktiv rolle lek og begynnende regellek Tegner ”hodefoting”	Barnas opplevelse og inntrykk kommer mer bevisst til uttrykk gjennom lek, forming og oppmerksomhet på omgivelsene Kan navn på flere instrumenter og forstår enkle noter / rytme Kan opptre i rolle og differensier bedre fantasi fra virkelighet	Bearbeider og gjenskaper estetiske opplevelse på en utfyllende måte Opptre bevisst i uttrykksformer knyttet til egen kunst og kan stille seg kritisk til egen og andres kunst Kan ta mål. Lage arbeidstegning og bygge pepperkakehus eller modeller av bygninger / gjenstander
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Natur, miljø og teknologi	Er fortrolig med utelek og aktivitet i Bergensværet. Få sanseopplevelse og grovmotoriske utfordringer Lære å håndtere bøtte og spade, disse, klatre, løpe og fange leker	Erfare naturens forandringer gjennom årstidene. Bli glad i å være ute og bevege seg i naturen Interesse for småkryp og detaljer.	Gå på lenger turer uten vogn Bli bedre kjent med hva som skiller årstidene og hva som skjer i naturen Delta aktivt i kildesortering og gjenbruk Lære å ta bilder med digitalt kamera	Lære mer om årstidene og økologi. Opparbeide kunnskap om naturfenomen og plante og dyreliv Lære om næringsskjeder Eksperimentere og gjøre forsøk med nedbrytningsprosesser, så frø og dyrke grønnsaker Natursti	Opparbeide bedre forståelse for hvordan vi kan ta vare på naturen Eksperimentere og gjøre forsøk på nedbrytningsprosesser, kompostering, og økende kunnskap om næring og vekst og stell av ”egenproduserte” grønnsaker og matproduksjon for øvrig Natursti
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Etikk, religion og filosofi	Te hensyn til hverandre og vise	Vise omsorg og ta hensyn til egne og	Omsorg og hensyn til seg selv og andre i	I større grad undre seg over spørsmål om livet	Bedre forståelse for seg selv i forhold til andre, og

	omsorg Bli kjent med tradisjoner	andres grenser. Lære å løse konflikter på en "fredelig" måte Ta del i fellesskapet	lek og aktivitet Deler leker og hjelper hverandre etter mestring, og ønske fra begge parter Oppdage forskjellighet og likhet	Være undrende og kritisk til gjeldende normer og regler Kunne innordne seg til fellesskapet Vise respekt for annet liv (dyr, insekter, vekster) Begynnende forståelse for viktige markeringer	hvordan de selv virker på andre. God kunnskap om konstruktiv konflikthåndtering Bli bedre kjent med egen og andres kulturer og religioner Aktiv medvirkende og medbestemmende
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	5 – 6 år
Nærmiljø og samfunn	Oppleve å bli inkludert, sett og forstått Få relasjoner til de andre barna og de voksne Bli kjent i barnehagens nære nærområder	Kjenne barnehagens bygning og uteområde. Oppleve fellesskap i gruppen Delta i arbeidsprogram Erfare å bli hørt og tatt på alvor og få medbestemme	Bli bedre kjent med barnehagens nærmiljø. Skogsområder, butikker, sykehus og beboere "naboer" Ta aktivt del i fellesskapet Være med å forberede felles arrangementer	Få tildelt flere meningsfylte oppgaver: Ordensprogram, forberede felles arrangementer, ta mer ansvar for kildesortering, være med å handle på butikken, opptre på arrangementer Bli informert om og ta del i samtaler om viktige hendelser	Lengre utflukter. Gå opp Ulriken. Flere erfaringer med vårt flerkulturelle samfunn Planlegge innhold i og gjennomføre samlingsstunder i samarbeid med voksen Aktiv medbestemmelse
Fagområde	1 – 2 år	2 – 3 år	3 – 4 år	4 – 5 år	4 – 6 år
Antall, rom og form	Lære å telle til 3 Gjøre erfaringer med rom og form i "hytte lek" og gjemsel Se forskjeller på former Kjenne bumerket sitt	Telle fra 1 – 5 Tegne enkle former (kruseduller – sirkler) Kunne plassere, sortere og rydde Kjenne bumerket til nære andre barn 1 til 1 telling	Telle til 10. Forstå begreper som stor, liten, lang, kort foran, bak, ved siden, over Lære navnet på enkle geometriske former Bruke kroppen til måleredskap	Teller til 20 eller mer. Forstår mengdebegrepet i praksis – antallskonservering og ordinaltallbegrep Lære navnet på geometriske former og få erfaringer med måleredskaper Få erfaringer med orienteringsløp og "kartlesing" (forenklet – tegnet)	Telle til 100 eller mer. Vise økt forståelse for mengde, antall, tall knyttet til egen identitet og erfaringer. Gjenkjenne mønstre og former og navngi dem. Få erfaringer med og eksperimentere med måleenheter og måltall, volum og tid.

9.0 PROGRESJON

Barnehagen skal legge til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker materiale og utforming av det fysiske miljø. Progresjon forstås som utvikling eller fremgang, og rammeplanen beskriver hvilke områder barna skal oppleve fremgang på. Barn er forskjellige; de har ulikt temperament, kommer fra ulike familier og kulturer og kan ha forskjellige behov til forskjellig tid. Hvert barns progresjon vil påvirkes av dette i tillegg til hva de til enhver tid er opptatt av og interessert i. Barn trenger tid til å fordype seg, undre seg og prøve og feile både kognitivt og praktisk. Mål vi har satt for progresjon iht fagområdene (p. 8.8) forstås derfor fleksibelt hvor barn utvikler seg individuelt innenfor utviklingsområdene. For å bidra til god progresjon for hvert barn har vi i Karusellen barnehage lagt vekt på en mest mulig fleksibel organisering og «prosjektbasert» arbeidsform. Barna får introdusert nye perspektiver og et tilrettelagt miljø for nye opplevelser og erfaringer. I dette arbeidet er det et mål å gi barna mestringsopplevelser samtidig som de får noe å strekke seg etter. Å gi barna god tid til å «klare selv» fremfor «effektivitet» kan bidra til progresjon, mestringsfølelse og et positivt selvbylde.

10.0 DOKUMENTASJON OG VURDERING

Rammeplanen (2017) sier om vurdering i barnehagen: «*Barnehagen skal jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Det betyr at det pedagogiske arbeidet skal beskrives, analyseres og fortolkes ut fra barnehagens planer, barnehageloven og rammeplanen. Hovedformålet med vurderingsarbeidet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen*»

«*Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna får gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet*» jf. Barnehageloven §1 og §3. Grunnloven 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr 1 (side 27) «Barn skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet». «Barnets synspunkt skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modning» jf barnehagelovens §3.

10.1 PEDAGOGISK DOKUMENTASJON

Pedagogisk dokumentasjon er en arbeidsmåte som handler om å gjøre pedagogisk arbeid synlig og åpent for tolkning, diskusjon, dialog, innsikt og vurdering. Dokumentasjonen er et middel for å få frem ulike oppfatninger og åpne for kritisk og reflekterende praksis. «*Pedagogisk dokumentasjon skal bidra til forandring, fremdrift og fordypning ved at observasjoner personalet gjør, dokumenteres og deles med andre, både voksne og barn, slik at det blir mulig å samtale om det de ser*» Gjennom pedagogisk dokumentasjon blir barns læring og personalets arbeid synliggjort som grunnlag for refleksjon over barnehagens verdigrunnlag og barnehagen som arena for lek, læring, vennskap og felleskap, medvirkning og utvikling.

I Karusellen barnehage brukes pedagogisk dokumentasjon blant annet for å se hva barna er opptatt av, for å forstå deres interesser, behov og strategier for læring som grunnlag for temavalg og prosjektarbeid i barnehagen og som refleksjonsverktøy for vurdering og utvikling av praksis. Dokumentasjonen er også sentral for å sikre ivaretagelse av barns rett til innflytelse og deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet.

Hvorfor og for hvem dokumenterer vi?

1. For barna: Gjennom bilder og tekst og ulike estetiske uttrykk dannes utgangspunkt for samtaler og samhandling rundt erfaringer barna har gjort underveis og i etterkant av en aktivitet eller et prosjekt. Med bildene retter vi et «blikk» og/ eller «tilbakeblikk» mot hva som rører seg i barnehagen og hva som blir mulige nye fokusområder og prosjekter/ utviklingsområder. Barna gis mulighet til å uttrykke seg og ta del i vurderingen og til å få innflytelse på barnehagehverdagen sin.

2. For personalet: Gjennom dokumentasjon skaper vi rom for refleksjoner og vurderinger knyttet til gjennomførte planer. Gjennom dokumentasjonen gjør vi vurdering av forutsetninger som finnes i det fysiske miljøet, i personalgruppen og i strukturen som finnes i barnehagen. I vår didaktiske planlegging er dokumentasjon, observasjon og vurdering tett knyttet til hverandre og nødvendig for å få frem barnets perspektiv og mulighet til medvirkning. Dokumentasjon er et viktig redskap for å styrke vår profesjonsutøverrolle.

3. For foreldre: Gjennom dokumentasjon gir vi foreldre bedre innsikt i og mulighet til vurdering og innflytelse på barnehagens innhold og barnets hverdag.

4. For samfunnet: Gjennom dokumentasjon og formidling gir vi resten av samfunnet innsikt i virksomheten.

I Karusellen barnehage betyr dette:

«*Dokumentasjon av barnehagens praksis blir til pedagogisk dokumentasjon når personalet og barna reflekterer over og diskuterer den*» (Kari Pape, 2007).

- Personalet skriver praksisfortellinger og refleksjonsnotat fra hverdagen i barnehagen og foretar formelle og uformelle observasjoner (I samsvar med god etikk og rutiner for GPDR)

- Prosjektarbeid: En undersøkende pedagogisk tenkemåte og praksis som gjennomsyrrer hele barnehagen. Læring skjer når barnet er aktivt, og når det får mulighet til å undersøke, utvide og fordype seg i det som virker spennende og interessant for seg selv eller i samspill med andre barn.
- Vi synliggjør «blikk og / eller «tilbakeblikk» på barnas hverdag, opplevelse og prosjekter gjennom bilder og beskrivelse av gjennomførte aktiviteter – knyttet opp til rammeplanen. (henges opp i garderoben for å gjøre det mer tilgjengelig for samtale, refleksjon, gjenkalling og vurdering mellom barn og foreldre, og barn, foreldre, personalet)
- Utstillinger av bilder og barnas kunstverk, fortellinger og prosjektarbeid i barnehagen
- Vi bruker personalmøter, temamøter og planleggingsdager til felles refleksjon, dialog og vurdering av praksisfortellinger, observasjoner og annen dokumentasjon.
- Vi gjennomfører barnesamtaler. Samtalepunktene / spørsmål vurderes opp mot barnets alder og modning, samt formålet med samtalen. (se egen informasjon til foreldre og samtalskjema)
- Vi samtaler også med barna rundt ulike tema/opplegg vi har i barnehagen og tar deres innspill og synspunkter med i refleksjonen og vurderingen.
- Gjennom foreldresamtaler og foreldremøter
- Gjennom nettsiden synliggjør vi en del av vår praksis overfor foreldre og samfunnet.
- Vurderingsplan i årshjul: Dokumentasjonen tas med i vurderingen og skal tas inn i nye valg av mål, innhold og metoder
- Gir informasjon om barnehagens pedagogiske virksomhet til foreldre og andre samarbeidspartnere
 - Tilkjennegir barnas egne initiativ, uttrykk, tanker og innspill for å sikre medvirkning og medbestemmelse
 - Sikre barna best mulig tilpassing av barnehagetilbudet
 - Iverksette hensiktsmessige pedagogiske tiltak
 - Få kunnskap om hvordan barn lærer og uttrykker seg
 - Få kunnskap om barns fysiske og psykiske utvikling
 - Ta bilder av aktiviteter og hverdagslivet generelt
 - Kopiere et utvalg av bilder av barnet på cd/ minnepenn, dette får barnet med seg når barnet slutter i barnehagen
 - Oppbevare og slette opplysninger i tråd med GDPR

10.2 VURDERINGSPRAKSIS

I Karusellen barnehage inngår dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet i barnehagens arbeid med å planlegge, vurdere og utvikle den pedagogiske virksomheten til det beste for barnet.

Hovedformålet med vurderingsarbeidet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barneloven og rammeplanen. Dokumentasjonen og vurdering er et arbeidsverktøy for personalet, foreldre, barn og andre samarbeidspartnere. Godt vurderingsarbeid sikrer også samsvar mellom barnehagens verdier og praksis.

Vurderingsarbeidet i Karusellen barnehage bygger på refleksjon og diskusjon som hele personalgruppen er involvert i på planleggingsdager, personalmøter og samarbeidsmøter. Vurdering som blir gjort tilgjengelig for andre, kan bidra til åpen og bred debatt om barnehagens mål, innhold, oppgaver og kvalitet. Kvalitetsvurdering er viktig for å utvikle barnehagen som organisasjon og er en forutsetning for kvalitetsutvikling.

Rammeplanen (2017) sier om vurdering i barnehagen: «*Barnehagen skal jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Det betyr at det pedagogiske arbeidet skal beskrives, analyseres og fortolkes ut fra barnehagens planer, barnehageloven og rammeplanen. Hovedformålet med vurderingsarbeidet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen*»

«*Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna får gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet*» jf. Barnehageloven §1 og §3. Grunnloven 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr 1 (side 27) «Barn skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet». «Barnets synspunkt skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modning» jf barnehagelovens §3.

Å bygge en vurderingskultur preget av kunnskap og gode holdninger til barn, er viktig for oss i Karusellen barnehage. Arbeidet med å vurdere og utvikle kvalitet er en kontinuerlig, systematisk prosess som vi deler inn i følgende faser; å sette mål og planlegge, gjennomføre tiltak, vurdere tilstanden opp mot målene og følge opp ved å foreta nødvendige justeringer, før vi igjen ser på målene. Sentralt i arbeidet står ivaretagelse av barns og foreldres rett til innflytelse og deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet.

Vurderingsarbeidet legger grunnlaget for barnehagen som lærende organisasjon og i Karusellen barnehage er våre viktigste mål å ha god kvalitet i samspillet mellom mennesker (barn/voksen – barna/ barn relasjoner), å danne grunnlag for barn og foreldres medvirkning i planlegging av barnehagens pedagogiske virksomhet og grunnlag for videre utvikling i tråd med barnehageloven og rammeplanen.

I dette arbeidet er **kunnskap** om barnegruppens og enkeltbarns trivsel, interesser, ønsker, behov og allsidige utvikling og progresjon viktig for å gi alle barn et tilrettelagt tilbud som de selv har medvirkning til og innflytelse på. Barn formidler kunnskap om seg selv og sin virkelighet gjennom deres ulike uttrykksformer kroppslig, nonverbalt og verbalt. Det er ved å **se, lytte, involvere** og prøve å tolke deres nonverbale språk, deres verbale ytringer og innspill, samt være observant i forhold til det barnet uttrykker gjennom handling, at de voksne kan gi rom for barnets perspektiv og opplevelse. Et grunnelement i sunne relasjoner mellom mennesker er at vi kan være trygge på hverandre, og ha tillit til at vi blir behandlet på en respektfull måte. I Karusellene barnehage innebærer dette blant annet at barnas opplevelser, deres perspektiv, uttrykk, innspill og følelser blir tatt på alvor, og at barna får oppleve tilhørighet i et inkluderende felleskap preget av anerkjennende kommunikasjon og holdning. Her ligger også inngangsporten til å vise barna respekt for deres intensjoner og opplevelsesverden og vår mulighet til å bruke informasjonen som innfallsvinkel til å drøfte og vurdere barnehagens kvalitet **sett fra barnets ståsted**.

I Karusellen barnehage blir virksomheten vurdert på en planlagt, systematisk og åpen måte ved å **se, lytte og involvere**. Med utgangspunkt i formell og uformell observasjon, barnesamtaler, pedagogisk dokumentasjon; praksisfortellinger, refleksjonsnotat, bilder, «blikk» og «tilbakeblikk på prosjektarbeid», utstillinger, foreldremøter og samtaler, brukerundersøkelser og utveksling av informasjon i det daglige, i månedsbrev «Karusellnytt m/ månedsplan, i oversikt over merkedager, i årsplan og i virksomhetsplanen kan barnehagen legge til rette for aktiviteter og lek med utgangspunkt i barnas interesser, undring, opplevelser, hva de er opptatt av og uttrykker til hverandre og til de voksne. Som ledd i dette arbeidet og i barnehagens HMS arbeid gjennomføres det også risikoanalyser og sjekklistor som får frem **personalets ståsted** i vurderingsarbeidet.

Et av målene med barns medvirkning er at barna skal få oppleve at de har innflytelse på det som skjer i barnehagen. Barnehagen legger derfor til rette for **samtaler** og oppmuntrer til at barna

medvirker og får gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet ved organiserte barnesamtaler (dialogisk samtale tilpasset barnets alder og forutsetninger) hverdagssamtaler, våre prosjektarbeid som utledes av barns ønsker og interesser og foreldresamarbeid. Samtalene med barna om hvordan de opplever barnehagehverdagen sin er en viktig del av evalueringen i barnehagen, og er sammen med vår kunnskap om barnet, en forutsetning for at barna skal få kjenne på at barnehagen er til for dem.

Foreldreundersøkelse (Rambøll) som barnehagen får gjennomført hvert år gir også verdifull innsikt i hvordan foreldrene opplever barnehagen. Brukerundersøkelser kan supplere ansattes egen vurdering av hva barnehagen er god på og mulige utviklingsområder. Brukerundersøkelsen kan også gi supplerende vurderinger av barns trivsel og opplevelse, og være en støtte i barnehagens samlede vurderingsarbeid.

Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet inngår i barnehagens arbeid med å planlegge, vurdere og utvikle den pedagogiske virksomheten. Når barnegruppen og enkeltbarn blir dokumentert og **vurdert** skal det alltid ligge et etisk perspektiv til grunn. Personalopplysninger blir behandlet i samsvar med personalopplysningsloven. Foreldre har rett til å se og få utlevert dokumentasjon om egne barn, og til å få slettet eller korrigert opplysninger som er feilaktige eller misvisende.

Personalets arbeidssituasjon blir vurdert gjennom kontinuerlig veiledning, personalsamtaler, medarbeidersamtaler og gjennom barnehagens HMS arbeid. Samtaler og individuell- og felles refleksjon og vurdering er viktig for å ivareta et godt, forpliktende og utviklende arbeidsmiljø som samtidig sikrer barna kloke, engasjerte, inkluderende og hjertevarme voksne. Bedriftshelsetjenesten er også en viktig samarbeidspartner for personalet og det utarbeides en årlig rapport med beskrivelse av mål, måloppnåelse og vurdering og fastsettelse av nye fokusområder og tiltak.

I Karusellen barnehage sikrer vi god vurderingspraksis ved;

- **Kunnskap** om barnegruppen og enkeltbarns trivsel, ønsker, behov, allsidige utvikling og progresjon. Sentralt i vurderingsarbeidet står også ivaretagelse av barns rett til innflytelse og deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet ved;
- Oppstartssamtaler, foreldresamtale / utviklingssamtale og foreldremøter
- Tilvenningsprogram – løpende vurdering i samarbeid med foreldre
- Barnesamtaler (planlagte dialogiske samtaler)
- Barnesamtaler (uformelle dialogiske vurderingssamtaler i etterkant av formelle læringsaktiviteter)
- Formelle og uformelle observasjoner
- Praksisfortellinger og refleksjonsnotat
- Ståstedsanalyse / risikovurdering / sjekklister
- Årlig brukerundersøkelse (Rambøll)
- Prosjektarbeid; Prosessorientert: Ivareta barnas rett til innflytelse ved planlegging og vurdering i små eller store tema eller fenomen der hensikten er å skape en arena for utforskning, fordypning og forståelse og hvor barnas nysgjerrighet og medvirkning og progresjon har en sentral plass.
- «Blikk» og «tilbakeblikk»: Et utvalg prosjektarbeid beskrives og relateres til rammeplanen og dokumenteres med bilder. Henges opp i barnegarderoben til refleksjon, samtale, gjenkalling og vurdering for barn, foreldre og ansatte.
- «Karusellnytt» med månedsplan. Ivareta barnas innflytelse på planleggingen ved å vurdere og reflektere barnas innspill, interesser, ønsker og behov og gi foreldreinformasjon om gjennomførte aktiviteter og nye prosjekter.

- Årsplanen/ virksomhetsplan: Tema og mål utarbeides og vurderes på foreldremøter og på personal – og planleggingsmøter. Personalets og foreldres kunnskap, samt barnets kunnskap om seg selv er utgangspunkt for valg av tema og vurdering i tråd med rammeplanen.
- Informasjonen gir personalet et utgangspunkt for felles refleksjon til å sette mål og planlegge, gjennomføre tiltak, vurdere tilstanden opp mot målene og følge opp ved å foreta nødvendige justeringer, før vi igjen ser på målene. – på personalmøter, samarbeidsmøter og planleggingsdager.

Mål med vurderingen;

En vurderingspraksis som;

- gir alle barn et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen
- gir grunnlag for åpen diskusjon om barnehagens formål, innhold og oppgaver
- utvikler barnehagen som virksomhet
- synligjør barnets erfaringer, interesser og synspunkter
- fremmer demokrati
- ivareta «barnets stemme» (medbestemmelse og innflytelse) til barnets beste i alle ledd i virksomheten

Vurderingsområder

- Det utarbeides hvert år et årshjul som målsetter barnehagens vurderingsarbeid og vurderingsområder. Årshjulet viser et utvalg av **hva** vi gjør, **hvordan** vi gjør det og **mål** for hvorfor vi gjør det.
- Hvert år utarbeider barnehagen årsplan (1 for grønn gruppe 1- 3 år og 1 for Gul og rød gruppe 3 – 6 år) med beskrivelse av årets tema og mål. Valg av tema er basert på personalets kunnskap om barnas interesser, ønsker og behov og deres innspill, samt innspill og tilbakemeldinger fra foreldre. Valg av tema blir vurdert, tilpasset og endret kontinuerlig underveis, slik at barnas egne initiativ og innspill til «prosjekter» erstatter eller kommer i tillegg til de oppsatte.
- I barnehagens virksomhetsplan (2018 – 2024) er det skissert en rekke mål for det pedagogiske arbeidet som gjøres i barnehagen. Målene blir i perioden evaluert og vurdert opp mot vår praksis og ny kunnskap i dialog og samarbeid med barna og barnas hjem. Årsplanen og virksomhetsplanen fastsettes av barnehagens samarbeidsutvalg.

Vurderingsområder knyttet til barnehagens målsetting:

- Omsorg, trivsel, lek, danning og læring – Vår visjon: «Glade erobrende barn i et lekende, raust felleskap»
- Vennskap og felleskap
- Progresjon i tilbudet
- Tilvenningsprogram og tilknytning
- Barnas leke-og læringsmiljø
- Samarbeid mellom barnehage og skole
- Barns medvirkning og innflytelse på sin hverdag og i planleggingsarbeidet
- Foreldres medvirkning i planleggingsarbeidet
- Barnehagens pedagogiske arbeid
- Bærekraftig utvikling

11. FORELDRESAMARBEID

Barnas trygghet, tillit, trivsel og utvikling er avhengig av et godt og nært samarbeid med foreldre / foresatte. Barnehagens mål er at vi sammen skal utfylle hverandre til det beste for barnet.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Det etableres et samarbeid som gir best mulig rammer rundt barnets utvikling
- Foreldre skal føle seg godt mottatt og trygge når de leverer barnet i barnehagen
- Foreldre skal oppleve å bli tatt på alvor med sine gleder og bekymringer for eget barn.
- Foreldre skal oppleve tilknytning til barnehagens indre liv.
- Gjennom formelle og uformelle sammenhenger som, foreldremøter og samtaler og arrangementer får foreldre gjøre seg godt kjent med barnehagen, og komme med innspill.
- Daglig kontakt ved bringing og henting
- "Karusellenytt" – månedlig brev med månedsplan og aktuell informasjon
- Foreldremøter: 2 ganger i året
- Oppstartssamtaler for nye barn, der vi tar opp det enkelte barn
- Foreldresamtaler: 2 ganger i året eller flere etter avtale
- Informasjon på oppslagstavlen
- Foreldrekafe, der foreldre, søsken, besteforeldre og fam, for øvrig er hjertelig velkommen
- Sommerfest – arrangeres av foreldre
- Foreldrerepresentant i foreldreråd.
- Samarbeidsutvalg: 1 foreldrerepresentant, 1 personalrepresentant, (eventuelt 1 eierrepresentant) og daglig leder med møterett.
- Årlig felles evaluering av barnehageåret på spørreskjema.

12. PERSONALSAMARBEID

Et godt personalsamarbeid er viktig for å skape et "godt klima" i barnehagen. Vi er alle rollemodeller for barna – på heltid – og ofte blir det vi gjør lagt mer merke til enn det vi sier. Det er derfor viktig å bygge på felles holdninger blant personalet, og stadig reflektere over egen og hverandres praksis. Et godt personalsamarbeid er preget av et positivt samarbeid basert på respekt og kunnskaper, og at alle trives på arbeidsplassen.

I Karusellen barnehage betyr dette:

- Gi hverandre tilbakemeldinger på arbeid som utføres
- Ta i bruk og anerkjenne hverandres ressurser
- Ta og gi hverandre utfordringer
- Hjelp og støtte hverandre i ulike arbeidsoppgaver
- Medarbeidersamtaler
- Veilednings samtaler
- Personalmøter – drøfting av tema, ukeplaner med mer
- Praktiske utvekslinger (eks lære sanger, formingsaktivitet, drama, ideer med mer)
- Gi hverandre ros og ris
- Tilrettelegging av arbeid for medarbeidere etter avtale
- Arrangere og delta på sosialt samvær utenfor arbeidsplassen

- Felles og individuell kompetanseheving
- Studiereise (hvert 3 år)

13.0 KOMPETANSEUTVIKLINGSPLAN FOR PERSONALET

- Førstehjelpskurs annen hvert år (2019, 2021, 2023, 2025 mv)
- Studiereise hvert 3 år (2018, 2021, 2024, 2027 mv)
- Opplæring i «TRAS» for ped.leder
- Opplæring i «Vigilo» for styrer og ped.leder (2019)
- Opplæring i å skrive praksisfortellinger, assistenter
- Dokumentasjon og etiske perspektiv, alle
- GDPR, alle
- Oppdatere iht lover og forskrifter så som rammeplan og barnehageloven, alle
- Opplæring i bruk og vedlikehold av hjemmesiden, ped.leder
- Veiledningssamtaler med fokus på fag og egen yrkes – og arbeidsutførelse. (hele perioden)

